

Is skepticism an epistemological predicament?

Skeptisizm epistemolojik bir çıkmaz mıdır?

Nurten Öztanrikulu Özel¹

Abstract

Skeptics, by being skeptical about the certainty, accuracy and truth claims, defend that there are no objective accuracy or certainty; and for this reason, it is not possible to have an epistemological justification. The arguments on skepticism claiming that knowledge is not possible or proofs are inadequate in justifying knowledge have caused that skepticism has been considered as a notorious concept and sometimes it has been considered as a destructive activity. There is the idea that knowledge and certainty are possible behind these considerations. On this basis, skepticism has been conceived as the rejection of knowledge, beliefs and proofs, and therefore, the arguments of skepticism have been presented as an epistemic predicament. In this study, the arguments of whether skepticism has faced an epistemological predicament or not will be dealt with. For this purpose, the etymological investigation of skepticism will be performed, and then it will be claimed that there are two types of skepticisms, which are the excessive one and the moderate one. After skeptical arguments are defined, it will be claimed that excessive skepticism is in an epistemological predicament; however, moderate skepticism has been saved from this predicament by holding tightly to some arguments. In this way, the negative criticisms towards skepticism will have an unfair position in the face of moderate skepticism. In other words, it will appear that that the charge of skepticism with denialism is faulty and incomplete.

Keywords: Skepticism; epistemology; knowledge; justification; probability.

(Extended English summary is at the end of this document)

Özet

Skeptikler kesinlik, doğruluk ve hakikat iddialarından şüphe duyarak nesnel bir doğruluğun ya da kesinliğin olmadığını; dolayısıyla epistemolojik olarak gerekçelendirmenin de mümkün olmadığını savunmaktadır. Bilginin mümkün olmadığı ya da bilgiyi gerekçelendirmede kanıtların yetersiz olduğu şeklindeki skeptik tezler, skeptisizmin kötü bir unvanla anılmasına hatta yıkıcı bir uğraş gibi değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu değerlendirmelerin arkasında bilginin ve kesinliğin mümkün olduğu fikri yer almaktadır. Bu fikre dayanarak skeptisizm bilginin, inançların ve kanıtların reddi gibi düşünülmekte ve buna bağlı olarak skeptisizmin tezleri epistemik bir çıkmaz gibi sunulmaktadır. Bu çalışmada skeptisizmin epistemolojik bir çıkmaza girip girmediği ele alınacaktır. Bunun için öncelikle skeptisizmin etimolojik araştırması yapılacak ve daha sonra aşırı ve ılımlı olmak üzere iki skeptisizm türü olduğu ileri sürülecektir. Skeptik argümanlar ortaya koyulduktan sonra aşırı skeptisizmin epistemolojik çıkmazda olduğu; ancak ılımlı skeptisizmin bazı varsayımlara tutunarak bu çıkmazdan kurtulabildiği iddia edilecektir. Böylece skeptisizme yönelik olumsuz eleştiriler ılımlı skeptisizmle haksız bir konuma girecektir. Başka bir deyişle skeptisizmi inkarcılıkla suçlamanın hatalı ve eksik olduğu ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Skeptisizm; epistemoloji; bilgi; gerekçendirme; olasılık.

¹ Dr., nurtenoztanrikulu@gmail.com

1. Giriş

Felsefe tarihinde skeptisizm ya da başka bir deyişle felsefi şüphecilik, çeşitli felsefi sorunların ele alınışlarında onlara eşlik eden bir çeşit felsefi tutum ya da yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen neyi bileceğimizle ilgili; bazen dış dünyanın ve diğer zihinlerin varlığıyla ilgili; bazen ahlak, estetik, din gibi değerlerle ilgili vs.; bazen de hepsiyle ilgili sorgulamada bulunmaktadır. Felsefi sorun ne olursa olsun skeptisizm olarak anılmasının nedeni “şüpheyile ve şüpheyeye rağmen” sorgulamanın sürdürülmesidir. Bu noktada skeptisizmin hiçbir zaman sonuca varamayacağı hatta reddetmeyle sonuçlanacağı düşünülebilir; ancak skeptisizmin farklı türleri bu düşüncenin eksiklik taşıdığını açığa çıkarmaktadır.

Bu çalışmada skeptisizm, epistemolojik bir bağlamda türlerine göre ele alınacaktır. Öncelikle skeptisizm etimolojik olarak araştırılacak; etimolojisine uygun bir şekilde tanımlanacak ve skeptisizmin türleri kronolojik bir felsefe tarihi çalışmasına girilmesinin ortaya koyulacaktır. Daha sonra ise skeptisizmin epistemik tezleri incelenecektir. Skeptisizmin epistemolojik sorgulamada güçlü ve inandırıcı tezlere sahip olduğu; ancak belli bir türünün bir çıkmazda olduğundan epistemik durumumuzu belirlemede kriter olamayacağı ileri sürülecektir. Bilgi, inanç, kesinlik ve olasılık kavramları etrafında gerçekleşen bu tartışmada, skeptisizmi haklı çıkarmak gibi bir gaye edinilmeksizin, skeptisizmin diğer türünün epistemolojide bir çıkmaz olmadığı; hatta felsefi akıl yürütme için yapıcı ve pragmatik bir nitelik taşıdığı iddia edilecektir.

2. Skeptisizm ve Türleri

Skeptisizmin ne olduğunu araştırmaya başlamadan önce Türkçe kullanımından kaynaklanan bir karışıklığa açıklık getirmek gerekmektedir. Türkçe’ye şüphecilik olarak çevrilen “*skepticism*” çoğu zaman “septisizm” kavramıyla kullanılmaktadır; ancak bu kavramı Grekçe kökenine sadık kalarak Türkçe’de de “skeptisizm” olarak kullanmak daha uygun gibi görünmektedir. Grekçe “skopein, skeptesthai” kelimesinden türeyen skeptisizmin kökü “skeph” (Liddell – Scott, 1996: 1606) ve “skepsis” (Iannone, 2001: 496)’tir. Bu kavramlar düşünce, soruşturma, araştırma ve inceleme anlamlarına karşılık gelmektedir. Skeptik ise “skeptikos” yani araştıran, inceleyen kişiler için kullanılmaktadır (Hankinson, 1995: 12). Bu bakımdan “septisizm” yerine “skeptisizm”, “septik” yerine de “skeptik” terimlerini kullanmak etimolojik olarak daha yerinde bir kullanımdır. Nitekim “septik” tıp terminolojisinde “hastalıklı ve mikroplu” anlamında kullanılmaktadır. Tıptaki kullanımıyla septik kökeni (sēpein/sēptikos), skeptikten (skeph) farklıdır. Bu bakımdan Türkçe’de felsefi şüpheciliği, “skeptisizm” olarak adlandırmak anlam kargaşasını ortadan kaldırması bakımından bir öneri olarak sunulabilir.

Skeptisizm ilk defa Sextus Empiricus tarafından detaylı bir şekilde açıklanmış ve Grekçe kökeninden yola çıkılarak tanımlanmıştır. Kökeni itibarıyla araştırma, inceleme, soruşturma anlamlarına gelen skeptisizmin ayırıcı yanı, Sextus’tan aktaran Hankinson’un da belirttiği gibi, aradıkları şeyi bulduklarını düşünen ve bu yüzden aramaktan vazgeçen dogmatik tutuma karşın aramanın şüpheyile sürdürülmesidir (Hankinson, 1995: 12). Bu özelliklerle bir tanımlamada bulunduğumuzda, skeptisizmin “şüpheyile araştırmak ve araştırma sonucundan da şüpheyile duyarak araştırmaya devam etmek” olduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla skeptisizmin odak noktasındaki eylem şüpheyile duymaktır. Şüpheyile araştırmak, incelemek ve sorgulamaktır. Bu durumda ise tüm felsefi soruşturmanın skeptik bir eğilim taşıdığı iddia edilebilir; çünkü bu etkinlikler çoğu zaman “felsefe nedir” sorusunu tanımlarken kullanılan teorik etkinliklerdir. Oysa felsefe tarihi skeptik eğilim kadar – hatta ondan daha fazla – dogmatik eğilimler ve düşüncelerle doludur. Filozofların kendi eğilimleri doğrultusunda buldukları ilkeler şüpheden arındırılmış bir kesinlik iddiası içermektedir. Bu bakımdan her şüpheyile edimi skeptisizm açısından bir anlam taşımayabilir. Felsefi sorgulamayı harekete geçiren şüpheyile ya da sorgulama sırasında ortaya çıkan şüpheyile skeptisizmin alanı içine girmemektedir. Skeptisizmde şüpheyile sistematik bir şekilde soruşturmanın tamamında söz konusu olduğundan bir kişinin anlık ve rastgele şüpheyile duyması onu skeptik kılmaz. Aksi halde felsefe tarihinde sadece skeptik filozoflar olurdu; çünkü felsefede şüpheyile kaçınılmaz ve başatır. Bu noktada

skeptisizm için şüphenin hem felsefi soruşturmaya öncelmesi hem de sonucuna rağmen devam etmesi, etimolojik bir uygunluk içinde, genel bir tanım olarak sunulabilir.

Skeptisizmin tanımı her skeptik sorgulama için geçerli olmakla birlikte epistemolojide detaylandırıldığında sorgulamanın odak noktasındaki şeyin bilgi ya da gerekçelendirilmiş doğru inanç olduğu görülmektedir. Skeptisizmi felsefi sorgulamanın nesnesine göre altı maddeyle tanımlayan Keeton tanımlarında bilgi ve eylemlerin göreceliliğini vurgulamakta ve bilgi söz konusu olduğunda skeptisizmin rasyonel olarak gerekçelendirilmiş inanca ulaşamayacağını savunduğunu iddia etmektedir (Keeton, 1962: 278). Iannone'ya göre ise skeptisizm en geniş anlamıyla inanç ya da önermelerin belli türleriyle ilgili hiçbir bilginin ya da gerekçelendirmenin olmadığını savunan yahut böyle bir bilgi ve gerekçelendirmenin olduğunu kabul etmeyi reddeden bir doktrindir (Iannone, 2001: 496). Bu tanım Pironculuğun etkisinin bir sonucu olarak skeptisizmi her türlü bilginin ve inancın reddi gibi yansıtmaktadır. Bir yanılla bu ve buna benzer tanımlarda bir sorun yoktur; öyle ki tanımı örneklendirecek skeptik filozofları bulmak da zor bir iş değildir. Ancak felsefe tarihi bu tanımı doğrulayacak örneklerin yanında tanımın eksikliğini gösteren başka örnekler de içermektedir. Bu durum skeptisizmin farklı iki türü olduğunu ve skeptisizmin tanımının türlerine göre değiştiğini göstermektedir.

Skeptisizmin türleriyle ilgili birbirinden farklı ayrımlar mevcuttur. Örneğin Sosa'ya göre skeptisizm kısmen ya da tamamen olabileceği gibi pratik ya da teorik de olabilir. Eğer skeptisizm inanç ya da önermelerin belli bir kısmıyla ilgiliyse (din, tarih ya da metafizik gibi) kısmi; eğer skeptisizmde hiçbir sınırlama yoksa toptan skeptisizmdir. Ona göre pratik skeptisizm inanmayı ve inanmamayı kasten sınırlandırma tutumudur. Kısmen olabileceği gibi toptan bir skeptisizm de olabilir. Teorik skeptisizme gelince, bu skeptisizm kesinlik taşıyan hiçbir bilginin olmadığına inanmayla ilgilidir. Skeptisizmin ılımlı-toptan, aşırı-toptan, ılımlı-kısmen, aşırı-kısmen şeklinde türleri olabilmektedir (Sosa, 1999: 846-847). Sosa'nın bu ayrımına benzer bir sınıflandırma ondan çok daha önce David Hume tarafından yapılmıştır. Skeptisizmi skeptik kişilerin özellikleri ile açıklayan Hume'a göre skeptik, "teorik düşünme ya da eylemle ilgili herhangi bir konuda hiçbir ilkesi ya da görüşü bulunmayan" kişi olarak tanımlanırsa hiç kimse böyle biriyle ne konuşmuştur ne de "böyle saçma bir yaratıkla" karşılaşmıştır; çünkü hiçbir ilkeye ve görüşe sahip olmamak, aynı zamanda, hiçbir şeye inanmamak anlamına gelmektedir. Böyle birinin ne konuşması yani yargıda bulunması ne de gerçek bir skeptik gibi yaşaması beklenir (Hume, 2007: 109). Bu bağlamda Hume bir çeşit skeptisizm okuması yaparak adını soruşturmaya öncelmesinden alan öncül (antecedent) skeptisizmi ve soruşturmanın sonucu olan sonuç (consequent) skeptisizmi olmak üzere iki temel skeptisizm türünden söz etmektedir ve bunların da içerik ve amaçları bakımından aşırı (*excessive*) ya da ılımlı (*moderate*) bir forma büründüğünü savunmaktadır. Dolayısıyla Hume aşırı-öncül skeptisizmi, ılımlı-öncül skeptisizmi, aşırı-sonuç skeptisizmi, ılımlı-sonuç skeptisizmi olmak üzere toplamda dört çeşit skeptisizm türünü karşımıza çıkarmaktadır (Hume, 2007: 109-110; 115-117). Skeptisizmin türlerine ilişkin bu ayrımların üzerimizdeki güçlü etkisini belirterek aşırı ve ılımlı olmak üzere iki çeşidi olduğunu ileri sürebiliriz.

Aşırı skeptisizm kesinliği ve hakikati kabul etmemekle birlikte herhangi bir şeye inanmak için yeterli nedenimiz olmadığını savunmaktadır. Duyularımız ve yetelerimiz yanıltıcı ve sınırlı olduğundan şüphe, bu skeptisizm türünde reddi ve inkarı beraberinde getirmektedir. Öyle ki bu skeptisizm hiçbir bir şeyi bilemeyeceğimizi savunan nihilist bir epistemolojiye (Cuneo, 2007; 120)² ya da yargıda bulunmamayı önerecek kadar aşırılığa yol açmaktadır. Pironcular ve Nietzsche gibi skeptikler, aşırı skeptisizmin en iyi örnekleri arasında yer almaktadır. İlimli skeptisizme gelince; bu skeptisizm türü aşırı skeptisizm referans alındığında bu adlandırmayı hak etmektedir. Nitekim Sosa da Hume da tanımlarında bu skeptisizm türünü aşırı skeptisizmle karşılaştırarak onun "daha ılımlı" bir formu olarak açıklamaktadırlar (Sosa, 1999: 847; Hume, 2007: 109). Bunun en önemli nedeni aşırı skeptisizmle ortaklıklarıdır. İlimli skeptisizmde de duyular ve yetiler yetkin ve kusursuz değildir. Bu bakımdan bilgi ve gerekçelendirmenin mümkün olmadığı savunulmaktadır. Ancak ortaklık bu

² Cuneo bu makalesinde nihilist epistemolojiyi aşırı skeptisizmin bir örneği olarak sunmaktadır.

noktadan sonra devam etmemektedir. Nitekim ılımlı skeptisizm, aşırı skeptisizmin vardığı reddetmek ve inkar etmek durumunu hem sağduyuya uymadığı için hem de felsefi sorgulamayı sonlandırdığı için kabul etmemektedir. Bunun yerine bazı varsayımlar ileri sürerek olasılığa dayalı bir felsefe sunmaktadır. Dolayısıyla bu skeptisizm türü aşırılık içeren skeptisizmin sonuçlarının yarattığı çıkmazdan olasılıklara tutunarak çıkmaktadır. Şüphe felsefi sorgulamada olasılıklara dayanarak devam ettiğinden vardığı sonuç, herkesin kolaylıkla kabul etmeye hazır olduğu dogmatik düşünceler için bir alternatif gibi görünmektedir. Dogmatizme karşı eğilimimizi dengelemekle birlikte, Hume'un da belirttiği gibi, "hem kalıcı hem de yararlı olabilen daha *ılımlı* bir skeptisizm ya da *akademik* felsefe" (Hume, 2007: 117) sunmaktadır. Akademik skeptiklerin ve Hume'un ılımlı skeptik oldukları ileri sürülebilir. Bu bağlamda skeptisizmin epistemolojik argümanlarını ve onların epistemik değerini inceleyebilmek için skeptisizmin türlerini adını zikrettiğimiz filozofların düşüncelerinden yararlanarak ele almak gerekmektedir; çünkü skeptisizmin türleri, epistemolojik çıkmaz sorununda farklı sonuçlar içermektedir.

2.1. Aşırı Skeptisizm

Aşırı skeptisizmin en önemli savunucuları "Pironizm" öğretisi adıyla bilinen Piron (Pyrrho) ve Sextus Empiricus'tur. Piron, Sextus'tan yaklaşık beş yüz yıl önce yaşamış ve Annas&Barnes'e göre hiçbir şey yazmamıştır. Onun felsefesi hakkındaki bilgilere öğrencisi olan Phliuslu Timon sayesinde ulaşırız; ancak bu bilgi de çok azdır. Nitekim Timon'un çok az sayıda fragmanı elimize ulaşmıştır. Buna göre Piron biz olmaksızın dünyanın anlaşılmasız ve tanımlanamaz olduğunu; algılarımız ve inançlarımızın ise doğru olmadığını; bu yüzden yargıların askıya alınması gerektiğini (*epokhe*); yargının askıya alınmasının ise insan mutluluğunun sonucu olan zihnin huzurunu (*ataraxia*) beraberinde getireceğini ileri sürmüştür (Annas – Barnes, 2007: 17). Hakkında daha fazla bir şey bilmediğimiz Piron'un bu düşüncesi Pironizmin ya da aşırı skeptisizmin temelini oluşturmaktadır. Buradan hareketle aşırı skeptisizmdeki şüphenin bizi yargıda bulunmaktan alıkoyacak kadar radikal olduğu ileri sürülebilir. Bunun nedeni ise algılarımıza ve yetelerimize karşı duyulan güvensizliktir. Bu güvensizlikle yargıların askıya alınması savunulmakta; böylece insan bilgisinin sınırları, olanaklılığı, doğruluğu gibi epistemolojik meselelerde reddedici ve bilinemezci sonuçlara varılmaktadır.

Aşırı skeptisizmi daha iyi ortaya koyabilmek için Piron'un takipçisi olan ve Pironizmin isim babası olan Sextus'un eserlerine bakıldığında ise daha sistematik bir şüphecilik görülmektedir. Sextus Grek felsefesine Platon'un bir armağanı olan bilgi-inanç, gerçeklik-görünüş karşıtlıklarına sistematik ve aşırı skeptisizmle yaklaşmaktadır. Ona göre skeptisizm, "duyularla kavranan görüngüler ile akılla kavranabilir olan şeyler arasında karşılık yaratmaya denir" (Sextus, 2010: 30). Bunun anlamı şeylerin doğasını, özünü bilemeyeceğimiz düşüncesinde yatmaktadır; çünkü duyular bize sadece şeylerin görünüşleri hakkında bilgi vermektedir yani onların gerçekte nasıl oldukları hakkında hiçbir şey bilemeyiz. Görüngüler ile akılla kavranabilir şeyleri "tam tersi konuma yerleştiririz" (Sextus, 2010: 29) ve bu karşıtlık durumu zihinde huzursuzluk yaratır. Şeylerdeki düzensizlikten ötürü karmaşa içine giren kişiler şüpheyle neyin doğru, neyin yanlış olduğunu araştırmaya koyulur. Skeptik, araştırma sırasında karşıtlığın taraflarından hiçbirinin diğerine üstün gelemeyeceği görür; çünkü her akıl yürütmeye karşı onunla eşit başka bir akıl yürütme ileri sürülebilir. Şeyler ne varsayılabilir ne de reddedilebilir olduğundan skeptik, onaylamayı erteler ve yargıyı askıya alır. Bu sayede ruh dinginliğe varabilir (Sextus, 2010: 30-31). Sextus'un bu düşüncelerinden hareketle aşırı skeptisizmin ilk tezinin ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Bu tez her argümanın karşısına eşit derecede güçlü başka bir argümanın koyulabileceğidir (Sextus, 2010: 72-73). Argümanlara aynı derecede olasılık değeri yüklemesi nedeniyle sorgulayanı taraf seçmekten alıkoymakta hatta yargıda bulunmaktan uzaklaştırmaktadır. Arslan'a göre bu skeptikler yargıda bulunmama durumuyla aslında dogmatik bir şekilde yargıda bulunmamayı kastetmişlerdir. Görünüşlerle ilgili yargıda bulunulabilir; ancak onların doğru oldukları hakkında yargıda bulunulamaz (Arslan, 2010: 510). Başka bir deyişle şeylerin özüne ilişkin kavrayışa ulaşmanın herhangi bir yolu olmadığından yahut şeylerle ilgili algılarımız çeşitli ve sınırlı olduğundan onlar hakkında yargıda bulunmaktan kaçınmak gerekir. Dolayısıyla aşırı skeptisizm tüm inançların ve yargıların radikal bir şekilde askıya alınmasından ziyade *dogmatik*

yargıların radikal bir şekilde askıya alınmasını önermektedir. Yargıları askıya almak herhangi bir şeyi onaylamamak ya da herhangi bir şeyin doğru ya da yanlış olduğu konusunda tarafsızlık anlamına gelmektedir. Aşırı skeptikler/Pironcular bununla doğruluğu kurmak için yeterli zeminimiz yani kanıtımız/nedenimiz olmadığını ortaya koymaktadır.

Sextus kanıtlamayı – kendisi kanıtlamanın mümkün olmadığını düşündüğünden (Sextus, 2010: 119-120) – dogmatik filozoflar açısından açıklamaktadır. Ona göre kanıt “kabul edilmiş varsayımlar aracılığıyla çıkarıma varmak için, belirsiz bir sonucu açığa çıkaran bir muhakeme”dir (Sextus, 2010: 118). Buradan da anlaşılmalıdır ki kanıtlamada önceden kabul edilmiş doğrular araç olarak kullanılmaktadır. Başka bir deyişle belli bir takım ilkeler ya da ölçütler varsayılmaktadır ve ölçüt, kanıt ile kanıt da ölçüt ile açıklanmaktadır. Sextus tarafından “sonsuz gerileme” olarak adlandırılan bu durum Pironizmin skeptisizm açısından en önemli ikinci tezidir.

Yine, ölçülerle ilgili tartışmanın bir yere varabilmesi için, kendisi sayesinde karar verebileceğimiz, üzerinde uzlaşmış bir ölçümüzün olması gerekir. Üzerinde uzlaşmış bir ölçümüzün olması için de, ölçülerle ilgili bu tartışmaya ilişkin bir karar verilmesi gerekir. Anlaşıyor ki, muhakeme bu noktada karşılıklı yola düşüyor ve ölçünün belirlenimi engelleniyor, zira bu ikisine varsayım yoluyla bir ölçü belirleyemeyiz. Yok <Dogmatikler> ölçüyü başka bir ölçüyle belirlemek isterse, bu durumda onları sonsuz geri dönüşe bırakınız (Sextus, 2010: 89).

Aşırı skeptisizmin ikinci tezi olan sonsuz gerilemede “ölçüt ve kanıt” arasında belli bir döngüsellik olduğu düşüncesi mevcuttur. Her ölçüt başka bir ölçüt ya da kanıtla ve her kanıt başka bir kanıt ya da ölçütle döngüsellik içine girmektedir. Pironcuların skeptisizmini ele aldığı makalesinde, Öymen bu durumu şöyle özetlemektedir: “Bir ölçütü kanıtla veya bir kanıtı ölçütle anlamaya ve/veya gerekçelendirmeye başladığımızda döngüsellikle, bir ölçütü başka bir ölçütle veya bir kanıtı başka bir kanıtla anlamaya ve/veya gerekçelendirmeye başladığımızda ise sonsuz gerileme ile karşılaşırız.” (Öymen, 2009: 291). Ölçüt ve kanıtın kendisi şüpheli durumdayken onların gerekçelendirmek için birlikte kullanımı kişiyi epistemolojik olarak felsefi çıkmaza sürüklemektedir. Bu nedenle argümanların sonsuz gerileme fikri aşırı skeptik felsefenin ikinci önemli tezidir. Birincisi her argümana karşıt başka bir argümanın eşit derecede olasılık taşıdığı argümanıydı. İkincisi ise herhangi bir argüman kanıtlanmak istendiğinde ortaya çıkan sonsuz gerilemenin yarattığı kesinsizlik savıdır. Her iki özellik de aşırı skeptisizmde kesin, mutlak, doğru, gerçek gibi yargılara karşı şüphenin oldukça ileri götürüldüğünü göstermektedir. Yargıların askıya alınması bu perspektifte bakıldığında daha net anlaşılabilir. Bakıldığında daha net anlaşılabilir.

Aşırı skeptisizm için yargıların askıya alınması bir sonuçtur; ancak bunu önermeye girişmeyen ve aşırı skeptik olan başka filozoflar da vardır. Özellikle Nietzsche felsefe tarihinde nihilist ya da perspektivist olarak kabul görse de aslında skeptisizmini yargıları askıya almaya vardırarak kadar ilerletmeyen aşırı skeptik bir filozoftur. Onu aşırı skeptik olarak değerlendirmenin nedeni perspektivizmidir. Atbakan’a göre Nietzsche perspektivizmiyle felsefe, bilim ve diğer alanlardaki hakikat ya da kesin bilgi iddialarının yanlış hatta yalan olduğunu düşünür (Atbakan, 2017: 55). Bunun arka planında ise mutlak ve kesinliğin mümkün olmadığına ilişkin aşırı skeptik düşünceleri bulunmaktadır.

Nietzsche *The Will to Power*’da “doğruluğun birçok türü olduğunu; bu sebeple hiçbir doğruluğun olamayacağını” (Nietzsche, 1968: 291) ileri sürmektedir. Doğru, hakikat ve bilgi iddiaları kişilerin kendi perspektifinden yapılan birer yorumdan başka bir şey değildir (Nietzsche, 1968: 267). Bu doğrultuda Timon’un Piron için söylediği mevcut tek fragman düşünüldüğünde, Nietzsche’nin Pironist olduğu iddia edilebilir. Bu iddianın arkasında Piron’un biz olmaksızın dünyanın anlaşılabilir ve tanımlanamaz olduğu; algılarımız ve inançlarımızın ise doğru olmadığı düşüncesi bulunmaktadır. Bu düşünce Nietzsche’de tam da perspektivizm denilen şeye karşılık gelmektedir.

Bilgi sözcüğünün bir anlamı olduğu sürece dünya bilinebilir; fakat aksi halde yorumlanabilir; ardında bir anlam değil; fakat sayısız anlam vardır. — perspektivizm (Nietzsche, 1968: 267).

Atbakan’ın da belirttiği gibi, Nietzsche perspektivizmiyle hakikat ya da kesin bilgi iddiasının perspektifsel birer yorumlama olduğunu ileri sürmektedir (Atbakan, 2017: 28). Dünya kişinin kendi perspektifiyle sadece yorumlandığı için bir değil sayısız yorumlama bulunmaktadır (Nietzsche, 1968:

267). Dolayısıyla perspektivizm her perspektifin yorumunun ayrı olduğunu; bu nedenle herkes için kabul edilebilir bir bilginin ya da hakikatin olanaksızlığını göstermektedir. Cinelli'ye göre Nietzsche'nin perspektivizmi, doğru bilginin dogmatik kavrayışına karşın skeptik bir tutum üzerinde durmaktadır (Cinelli, 1993: 40). Nietzsche'nin bu tutumu onu Piron'un skeptisizmine yakınlaştırmaktadır.³ Nitekim Piron'un dünyayla ilgili her türlü değerlendirme için insanı şart koyması; buna karşın algı ve inançları güvenilmez bulması Nietzsche'nin perspektivizmiyle aynı doğrultudadır.⁴ Piron aşırı skeptisizmiyle yargıda bulunmamayı, susmayı tercih etmekte; Nietzsche ise nihilizme varmaktadır.

Pironcuların ve Nietzsche'nin aşırı skeptik olduklarına yönelik iddiamız, özetle, bu skeptisizm türünün şu özelliğine dayanmaktadır: Duyular ve yetiler sınırlı ve güvenilmez olduklarından bilgi ya da kesinlik söz konusu değildir. Bu skeptik sonuç ise reddetme ya da askıya almayı beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla aşırı skeptisizm, skeptisizmin aşırı ve radikal bir sonucudur.

2.2. İlimli Skeptisizm

İlimli skeptisizm, aşırı skeptisizm gibi kesinlik, bilgi ve hakikat hakkındaki bütün akıl yürütmeleri ve inançları yadsıyacak türden bir aşırılık taşımamaktadır. Daha önce yaptığımız tanımlamaya göre bu skeptisizm kesinlik, bilgi, hakikatten şüphe duyup onların gerekçelendirilemeyeceği konusunda aşırı skeptisizmle ortaklık taşısa da onlar gibi reddetmek ya da inkar etmekle sonuçlanmaz. Dolayısıyla ılımlı skeptisizm, aşırı skeptisizm gibi aşırı ve radikal bir sonuç içermez. Aksine bu skeptisizmi “ılımlı” yapan, skeptik sorgulamanın aşırı ve radikal olmayan sonucudur.

İlimli skeptisizmi felsefi skeptisizmin pozitif yanı olarak ele alan Groarke'a göre bu skeptisizmde skeptikler bütün iddiaların tam bir reddi yerine daha mütevazı bir tutumu tavsiye etmektedir (Groarke, 1990: 12). Burada şüphe, akıl yürütmelerde belli bir tarafta yer alarak aceleci bir yargıda bulunmayı değil felsefi soruşturmanın ilerlemesini sağlamaktadır. Başka bir deyişle, felsefi sorgulama – dogmatik belirlenimlere saplanmaksızın – işleyişine devam edebilmektedir. Bu bağlamda Akademili Skeptikler ve David Hume'un ılımlı skeptikler arasında yer aldığı iddia edilebilir.

Akademili skeptikler adından da anlaşılacağı gibi Platon'un kurmuş olduğu akademinin takipçileridir. Bunlardan en önemlileri Arcesilaus (MÖ. 315-240) ve Carneades (MÖ. 214-129)'tir. Popkin'e göre bu skeptik hareketin başlangıç noktası Sokrates'in “Bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir.” düşüncesidir. Sokrates'in teorik formülasyonu Arcesilaus'a katkı sağlamış, Carneades ise hiçbir şeyin bilinemeyeceğini göstermek için Stoalı filozofların bilgi iddialarına yönelmiştir. Akademili skeptik filozofların amacı, şeylerin gerçek doğasıyla ilgili bazı hakikatleri bildiğini söyleyen dogmatik filozofların, bildiğini söyledikleri önermelerin mutlak kesinliğiyle bilinemeyeceğini göstermektir. Akademililer duyularımız yoluyla edindiğimiz bilgilerin güvenilir olamayacağını ve yargılarımızın doğru ya da yanlışlığını tanımlamanın standardı veya kriterine sahip olmadığımızı savunmuşlardır (Popkin, 1960: IX). Özellikle Carneades'le birlikte yanlışlarından ayırt edilemeyen doğruların olmadığını; bu sebeple hakikatin ölçütünün de olmadığını düşünmüşlerdir. Onlar hiçbir kanıtlama yöntemini kabul etmezler (Zeller, 2008: 333). Bu bağlamda değerlendirildiğinde onların da Pironcu olduğu ileri sürülebilir. Nitekim Akademilileri ılımlı skeptik olarak değerlendiren Hume da onların skeptisizmi için “çok az miktarda Pironizm” (Hume, 2007: 117) ifadesini kullanmaktadır. Ancak Stough'e göre onlar kendilerini Piron'un takipçisi gibi değil Platon'un Akademisi'nin geleneğinde görmüşlerdir. Onların felsefeleri Piron'un düşüncelerinin ne

³ Nietzsche'nin skeptisizmini Pironcu eksende kabul eden Sommer'e göre Nietzsche son dönemlerinde bu eksenden kaymıştır. Onun skeptisizmi rasyonel ve metafizik düşüncelerle kava eden bir skeptisizmdir (Sommer, 2006: 262). Sommer bu makalesinde Nietzsche'nin aşırı nihilist ve deneyci skeptik olduğunu iddia etmektedir.

⁴ Nietzsche Pironculuğu gerçek felsefe olarak gördüğünü birçok eserinde dile getirmiştir. Onun eserlerinde Pironculuğu dile getirdiği ve övdüğü yerleri Öymen kısaca derlemiştir (Öymen, 2009: 298).

devamı ne de bir değerlendirmesidir (Stough, 1969: 6). Stough'a göre Pironcular bütün algısal durumları reddetmek için yeterli nedenimiz olduğunu düşünürler. Onlar algılara dayalı hiçbir iddiamızın ya da inancımızın doğru ya da yanlış olduğunu savunmazlar. Bu nedenle yargıları askıya almayı tavsiye ederler. Akademikler böyle bir sonuca varmaksızın kesinliğin mümkün olmadığına ilişkin iddiaları gerekçelendirme sorunuyla ilgilenirler (Stough, 1969: 64-65).

Akademik skeptiklere göre akıl yürütmeye ve duyulara dayanan önermeler için kesinlik iddiasında bulunulamaz; çünkü bu kaynakların ikisi de güvenilir değildir ve bilginin ölçütünü garanti altına alamazlar. Bunun bir sonucu olarak kesinlik diye bir şey yoktur. Bizim elde ettiğimiz en iyi malumat (information) sadece olasılıktır ve olasılıklara göre yargıda bulunmaktır (Popkin, 2003: XVIII). Olasılığını ifade etmek de bir çeşit yargıda bulunmak olduğundan Akademiklerin skeptisizminin Pironcularinkinden farklı olduğu açıkça görülebilmektedir. Akademiklerin skeptisizmi kesinliği inkâr eden; ancak olasılığın derecelerini gösteren bir skeptisizmdir. Cicero'dan öğrendiğimiz kadarıyla Akademikler görüngüleri olasılık nitelikleriyle onaylamaktadır. Akoğlu'nun çevirisiyle Cicero'nun *Academica*'sına göre:

Carneades, görüngüleri iki bölümde toplamayı uygun görür; birinci bölümde olanları algılanabilir olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayırır; ikinci bölümdekileri ise olası olanlar ve olmayanlar olarak yine ikiye ayırır. *Academia*'lıların duyuma ve algılamaya aykırı olarak betimledikleri görüngüler birinci bölümde yer alanlardır; 'ikinci bölümde olanlara karşı ise, tartışma gerekmez' der ve böylece *Academia*'nın, 'algılama ile sonuçlanan hiçbir görüngü yoktur, ancak birçoğu olası yargısı ile onaylanır' görüşünü açıklar (Akoğlu, 2006: 189-190).

Hiçbir şey kesin değildir. Aslında elimizde sadece olasılık vardır ve olasılıklara göre yargıda bulunuruz. Böylece Akademiklerin skeptisizminin, Pironcu aşırı skeptisizmin negatif sonucuna yaklaşmadıkları görülmektedir. Bu sebeple bu skeptisizmin ılımlı bir skeptisizm olduğu ileri sürülebilir.

ılımlı skeptisizmin başka bir örneği ise Hume'un epistemolojisinde ortaya çıkmaktadır. Hume *A Treatise of Human Nature* adlı başyapıtının ilk kitabında akıl yürütmelerden, duyulardan, inançlardan şüphe duymuş hatta bu şüpheliği onu "her türlü inanç ve akıl yürütmeyi yadsımaya hazır" (Hume, 2009: 184) aşırı skeptisizme yakınlaştırmıştır. Ancak Hume skeptik sorgulamaların kendisini getirdiği yargıda bulanamama durumundan "doğa"ya tutunarak çıkmayı başarmıştır. Bu bakımdan Hume'un skeptisizmi akıl yürütmeyi, inancı ve araştırmayı durdurmayı öneren bir skeptisizm değildir. Hume'a göre zaten bu türden bir skeptisizmin savunulacak hiçbir yanı da yoktur.

Eğer burada bana [...] her şeyin kesinsiz olduğunu ve yargılarımızın hiçbir şeyde hiçbir doğruluk ve yanlışlık ölçüsüne sahip olmadığını savunan kuşkuçulardan biri olup olmadığımı sorulacak olursa, yanıtlım bu sorunun bütünüyle gereksiz olduğu ve ne benim ne de başka herhangi bir kimsenin içtenlikle ve süreklilikle bu görüşte olduğudur (Hume, 2009: 130-131).

Hume aşırı skeptisizmi sürdürmenin mümkün olmadığını ileri sürerek kendi şüpheliğini Pironcu aşırı skeptisizmden ayırmaktadır. Pironcular "her şeyin kesinsiz olduğunu ve yargılarımızın hiçbir şeyde hiçbir doğruluk ve yanlışlık ölçüsüne sahip olmadığını" (Hume, 2009: 131) savunarak yargıda bulunmamayı ve şüpheliği yargıları askıya alarak sürdürmeyi önerirler. Oysa Hume'a göre;

Doğa mutlak ve denetlenemez bir zorunlulukla bizi, soluk almaya ve duyumsamaya olduğu gibi, yargıda bulunmaya da belirlemiştir; [...] tıpkı uyanık olduğumuz sürece düşünmemizin ya da gün ışığında bakışlarımızı kendilerine çevirdiğimiz zaman çevredeki cisimleri görmemizin önüne geçemeyeceğimiz gibi ((Hume, 2009: 131).

Doğa bizi nefes alıp vermeye ve duyumsamaya zorladığı gibi yargıda bulunmaya da zorlar. Yargıda bulunmak, güneş ışığında çevremizdeki nesnelere görmek kadar belirlendiğimizi gösterir. Bu sayede toptan ya da aşırı skeptisizmden kurtuluruz. Popkin'e göre Hume bu düşüncelerinde Pascal'ın şu ifadelerinden etkilenmiştir:

Bu durumda insan ne yapacaktır? Her şeyden şüphe mi edecektir? Eğer çimdiklenmişse, yanmışsa bunlardan şüphe mi edecektir? Varlığından da mı şüphe edecektir? O hiçbir zaman bu duruma erişemeyecektir. Ve ben insanın hiçbir zaman gerçek anlamında tam bir Pironist olmadığını söylüyorum. Doğa yetersiz aklımızı destekler ve böyle çılgın bir hale gelmesine engel olur (Popkin, 1970: 24).

Popkin'e göre Hume, Pascal'ın bu düşüncelerinden etkilenerek doğa olmasaydı, felsefenin bizi Pironcu kılacağını dile getirir (Popkin, 1970: 24). Hume'un kendisi bu noktada Pascal'a gönderme yapmasa da Pironizm ya da aşırı skeptisizm hakkındaki düşüncelerinin paralellığı dikkat çekmektedir. İki de aşırı skeptisizmin doğa tarafından durdurulacağını ileri sürmektedir. Dolayısıyla doğa Pironizmi/aşırı skeptisizmi yumuşatmakta ya da ılımlaştırmaktadır.⁵

Pironizmi ılımlı skeptisizmle karşılaştıran Hume'a göre ılımlı skeptisizm, Pironcu skeptisizme kıyasla daha "kalıcı ve yararlı"dır (Hume, 2007: 117); çünkü ılımlı skeptisizm felsefi sorgulamada öncül bir rol oynuyorsa sorgulamanın, dogmalar tarafından belirlenmeksizin ilerlemesini sağlamaktadır. Bu skeptik perspektif sayesinde sorgulamada dikkatli ve çekingen ilerlemek ve ulaşılan sonuçları hemen kabul etmeyip onları sık sık gözden geçirmek mümkün olmaktadır.

Berrak ve apaçık ilkelerle başlamak, çekingen ve sağlam adımlarla ilerlemek, sonuçlarımızı sık sık gözden geçirmek ve onların sonuçlarını tam olarak incelemek: bu şekilde sistemimizde hem yavaş hem de az bir ilerleme göstersek de bunlar doğruluğa ulaşmayı umabilmemizin ve belirlenimlerimizde uygun bir değişmezlik ve kesinliği elde etmenin biricik yöntemidir (Hume, 2007: 110).

Nitekim ılımlı skeptisizm hemencecik yargıda bulunmak yerine çekingenliği önermekle birlikte aşırı skeptisizm gibi bilginin ve kesinliğin mutlak inkârını içermemektedir. Aksine bilgi ve inançlarımızı ilişkin dogmatik ısrarcılığı değil; onların kesinliklerine karşı çekingenliği ve (yetilerimiz zayıf olduğundan) incelemelerimizin sınırlılığını tavsiye etmektedir. Hume'a göre ılımlı skeptisizm "incelemelerimizi insanın anlama yetisinin dar kapasitesine en iyi uyan konularla sınırlamak" (Hume, 2007: 118) konusunda belli bir yönelime sahiptir. Bu yönelimle skeptik, anlama yetisini aşan konuları felsefi incelemeden uzak tutup sorgulamaya sınır koyabilecek ve anlama yetisi ve bilimin konularının sınırını çizebilecektir. Hume sorgulamadaki alanı "soyut bilimler ya da tanıtlamanın biricik nesnelere nicelik ve sayı" ile "olgu sorunları ve var oluş" (Hume, 2007: 119) konuları olarak sunmaktadır. Bunun dışındaki tüm sorgulama girişimleri ise "safsata ve illüzyon"dan başka bir şey değildir.

Kütüphaneleri bu ilkelere inanmış olarak gözden geçirdiğimizde hangi yıkımları yapmak zorunda kalınız? Mesela eğer okul metafizikleri ya da kutsal kitapların herhangi bir cildini elimize alırsak şunu soralım: Nicelik ya da sayıyla ilgili herhangi bir soyut akıl yürütme içeriyor mu? Hayır. Olgu sorunları ve varlıkla ilgili herhangi bir deneysel akıl yürütme içeriyor mu? Hayır. O zaman atın onu alevlere; çünkü o, safsata ve illüzyondan başka bir şey içeremez (Hume, 2007: 119).

Bu nedenle kütüphanelerimizi incelememizi ve sınırı aşma girişimlerinin ürünleri olan kitapları yakmamızı istemektedir. Böylelikle Hume'un skeptisizminin ana hatları ve bunun epistemolojisine nasıl yansıdığı ortaya çıkmaktadır. Onun skeptisizmi deneyimlenmemiş her türlü yargının ve inancın epistemolojik anlamsızlığı iddiasına dayanmaktadır. Dış dünyanın algılardan ayrı ve bağımsız var olduğu inancı, tümevarımsal çıkarımlar hatta matematik ve geometri bile onun skeptik sorgulamasından payına düşeni almaktadır. *Treatise*'ın *Önsöz*'ünde de belirttiği gibi rasyonellik içinde sunulan tüm iddialar "kararlı bir skeptisizmle" (Hume, 2009: 11) incelendiğinde onların rasyonel bir zemini olmadığı görülebilecektir.

Sonuç olarak; Akademik skeptikler ve Hume'un skeptisizmiyle açıklamaya çalıştığımız ılımlı skeptisizm, aşırı skeptisizme kıyasla şüphenin daha ılımlı bir formudur. Aşırı skeptisizmin sürdürülememesi ve felsefi sorgulamayı sekteye uğratması göz önünde bulundurulduğunda, ılımlı skeptisizmin felsefi sorgulamadaki yerinin Popkin'in de ifade ettiği gibi, "yapıcı (constructive)" (Popkin, 2003: 112-128) olduğu söylenebilir. Dolayısıyla skeptisizmin türleri arasında belli bir

⁵ Yumuşatmak ve ılımlaştırmak gibi kavramlar Hume'dan ödünç aldığımız kavramlardır. Hume bu kavramları skeptisizmden söz ettiği yerlerde kullanmaktadır. Bu kavramlar "kendilerinin abartılı görüşlerini azaltan" (Hume, 2007: 117); zihnin aşırı skeptisizm eğilimini "gevşeten" (relaxing) (Hume, 2009: 184) anlamında kullanılmaktadır.

farklılığın olduğu açık bir şekilde görülebilmektedir. İlmli skeptisizm kendi skeptik sonuçları sayesinde felsefi sorgulamayı sürdürerek aşırılıktan kurtulmaktadır. Bu ise ılımlı skeptisizmin, epistemolojik tartışmalarda, aşırı skeptisizmden ayrı bir sonuca sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç ılımlı skeptisizmin epistemolojik konumunda daha iyi görülebilmektedir. Nitekim aşırı skeptisizm epistemolojik sorgulamada çıkmaza girerken ılımlı skeptisizm çıkmaza girmemektedir. Oysa iki skeptisizm türü de aynı skeptik tezlerle hareket etmektedir. Skeptisizmin daha önce belirttiğimiz iki tezi (her argümana karşıt başka bir argümanın eşit derecede olasılık taşıdığı argümanı ve sonsuz gerileme argümanı) aşırı ve ılımlı skeptisizm tarafından savunulsa da ulaştıkları sonuçlar farklılık içermektedir. Bu durum skeptisizmin epistemolojik bir çıkmaz olduğu iddialarının yeniden düşünülmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir.

3. Skeptik Tezlerin Epistemolojik Konumu

Epistemoloji en genel anlamına göre bilginin doğası ve alanı ile gerekçelendirme konularını içermektedir. Epistemolojist için bilgi ve gerekçelendirilme konuları birbirinden ayrı değildir; aksine Uslu'ya göre felsefe tarihinde bilginin “gerekçelendirilmiş doğru inanç” olduğuyla ilgili yaygın bir görüş bulunmaktadır (Uslu, 2011: 33). Son yıllarda bilginin gerekçelendirilmiş doğru inançla açıklanmasını yetersiz bulan epistemolojistler bulunsa da⁶ bunlar yeni bir terminoloji sunmaksızın Platon'dan beri süregelen “gerekçelendirme” ve “doğru inanç” kavramlarını kullanmaya ve soruşturmayı bu kavramlarla yapmaya devam etmişlerdir.

Gascoigne'a göre gerekçelendirilmiş doğru inanç şu anlama gelmektedir: “S, q'ya inancını ancak ve ancak S, q'ya inanırsa ve q doğru ise gerekçelendirilebilir.” (Gascoigne, 2002:15). Feldman ise klasik epistemolojide, inancın gerekçelendirilebilmesi konusunun bazı koşullara bağlı olarak savunulduğunu açıklamaktadır. Örneğin inançların bir nedeni olduğunda, inananın diğer inançlarıyla tutarlı görüldüğünde ve inananın kanıtlamasıyla iyi bir şekilde desteklendiğinde inancın gerekçelendirildiği düşünülür (Feldman, 1998: 10). Chisholm gerekçelendirmenin buna benzer bir tanımını yaparak gerekçelendirmeyi “kanıta dayanma” terimiyle ifade etmektedir. Ona göre klasik epistemolojide bilgi, kanıta dayalı bir şeydir (Chisholm, 2011: 115-116). Skeptisizm perspektifinde sorun tam da bu noktada belirlemektedir. Skeptik, daha önce de belirttiğimiz gibi, epistemolojide bilgiye ya da gerekçelendirilmiş doğru inanca odaklanarak bilginin kesinliğiyle ilgili şeylerden yani kanıtlardan şüphe duymaktadır. Gascoigne'a göre skeptik, herhangi bir inanca sahip olup olmadığını, inancımızın doğruluğundan ve gerekçelendirilmiş olmasından şüphelenmektedir. Ona göre herhangi bir inanca sahip olup olmadığını şüphe duymak kendini reddetmektir; çünkü biri nasıl olur da inancın kendisine sahip olmaksızın inanca sahip olduğumuzdan şüphe duyabilir. Bu nedenle Gascoigne bunun üzerinde çok durmamaktadır. Skeptiğin diğer iki ilgi alanını yani inancın doğruluğu ve gerekçelendirilmiş doğru inanç konusunu skeptisizmin temel problemi olarak ilan etmektedir (Gascoigne, 2002: 15). Çünkü skeptiğin hedefinde bilgi ve kesinlik iddiaları bulunmaktadır.

Wood'a göre epistemolojist tam olarak bilginin sınırlarını belirlemek için ve gerçek bilginin kesinliği belirlenmiş sınırlar içinde mümkün olduğunu; bu sınırların ötesinde mümkün olmadığını araştırmak için çalışmaktadır (Wood, 1962: 94). Başka bir deyişle epistemolojist, bilginin kesinlik ve rasyonaliteyle ilgisini ortaya çıkarmak gayretindedir. Epistemolojistin bu gayreti, yani bilginin epistemik değerinin kesinlik olduğunu ileri sürmek, skeptik harekete ivme kazandırmaktadır. Skeptisizm bilgi ya da gerekçelendirildiği savunulan inanç için öne sürülen argümanların yeterli olmadığını; bu argümanların bilgiyi kesin ya da inancı gerekçelendirilmiş olarak saymakta iyi bir neden olamayacağını iddia etmektedir. Nitekim gerekçelendirmek için öne sürülen argüman da bir

⁶ Örneğin Edmund Gettier'in 1963 yılında yayınladığı “Is Justified True Belief Knowledge” adlı makalesi, epistemolojide bir dönüm noktası olmuştur. Gettier bu makalesinde gerekçelendirilmiş doğru inancın bilgiyi tanımlamadaki rolünü ele almış ve epistemik gerekçelendirmenin, bilginin bir teminatı olmadığı sonucuna varmıştır (Gettier, 2011: 49-53).

inançtır. Dolayısıyla skeptik için gerekçelendirme bir inancı, başka bir inançla gerekçelendirdiğini sanmaktan başka bir şey değildir.

Musgrave'ye göre skeptik için inançları başka inançlara dayandırarak gerekçelendirmeye çalışmak sonsuz bir geri gidişe mahkûmdur. Sözde gerekçelendirmelerimiz sorunu çözmek yerine sorunu başka inançlara kaydırmaktadır. İnançlar başka inançları gerekçelendirmek için kullanılmakta ve sonsuz bir gerekçelendirme(!) silsilesi içine girilmektedir (Musgrave, 2013: 28). Felsefede "Agrippa Argümanı" olarak bilinen sonsuz gerileme (*infinite regress*) ya da dairesel akıl yürütme (*circular reasoning*) aşırı skeptisizmin savunduğu bir argümandır (Williams, 2015: 80-106).⁷ Dolayısıyla aşırı skeptik ve ılımlı skeptiğin bu argüman karşısındaki konumu sonuçları nedeniyle farklılaşmaktadır. Aşırı skeptik, sonsuz gerileme karşısında ya yargıda bulunmayı reddetmektedir ya da olasılığı hiçliğe indirgemektedir. İlimli skeptik ise sonsuz gerilemenin kendisini getirdiği inkar noktasının farkına varmasına rağmen inanmayı sürdürecektir bir varsayım tutunmaktadır. Başka bir deyişle bu silsile içinde epistemolojik olarak olasılık değeri taşıyan bir inancı kabul ederek onu onaylamaktadır. Akademiklerin görüngülere olan inançları ve Hume'un doğa tarafından belirleniyor olduğumuza ilişkin iddiasında olduğu gibi. Her iki durumda da kabul edilen varsayım onaylansa da epistemik değeri aynı kalmaktadır yani kabul edilen inanç, onaylandığı için kesinleşmemektedir. Gerek aşırı gerekse ılımlı skeptisizmin vardığı bu sonuç göstermektedir ki gerekçelendirme girişimlerinde başka inançlara dayanmak, yeterli bir neden olmadığından, gerekçelendirmeyi olanaklı kılmamaktadır; aksine onun olasılık taşıdığı fikrini güçlendirmektedir.

Skeptisizm açısından olasılık, bilgi olarak kabul edilen inançların karşısının da eşit bir şekilde desteklenebileceği teziyle açıklanmaktadır. Jones'e göre;

Aynı $p_1, p_2, p_3, \dots, p_n$ grubundaki her önerme için $q_1, q_2, q_3, \dots, q_n$ önermelerinden oluşan başka bir grup vardır. Gruplar içinde p_i ve q_i birbirine karşıt ve hatta q_i, p_i için olan herhangi bir kanıt tarafından aynı derecede desteklenmektedir. Bu yüzden p setindeki her önerinin doğru olduğuna inanmak için q setindeki paralel önerinin doğru olduğuna inanmaya sahip olduğumuzdan daha fazla nedene sahip değiliz (Jones, 2000: 434).

Gerekçelendirme girişiminde iki karşıt önerme epistemik olarak birbirine eşittir; iki önerme de olasılık taşımaktadır. "Çınar ağaçları uzun yaşar" önermesi ile "Çınar ağaçları kısa yaşar" önermeleri eşit derecede desteklenmektedir. Çınar ağaçlarının uzun yaşadığına ilişkin deneyimler (gözlem, hikayeler, bir şarkı sözü vs.) bu inancı gerekçelendirmek için sıralanabilir. Deneyimin kendisi şüpheli olmakla birlikte aynı argümanların tersi, çınar ağaçlarının kısa yaşadığı inancını gerekçelendirmek için onun karşısına koyulabilir. Bu önermelerden birinin, diğerine üstün geleceği hiçbir nokta yoktur. İkisi de olasıdır. Bu bakımdan skeptisizme göre inandıklarımız ya da bildiğimizi sandıklarımız ile onlarla çelişkili ve onlara karşıt önermeler aynı epistemik değerdedir. Weintraub'a göre skeptisizm bütün önermelerin olasılık taşıdığını söylemek dışında inancın ya da bunun gibi tüm iddiaların hiçbir rasyonellik derecesine sahip olamayacağı fikrini de içermektedir (Weintraub, 1997: 19). Weintraub'un aşırı skeptisizm için ileri sürdüğü bu sonuç, ılımlı skeptisizm için de geçerlidir; çünkü onlar da aynı argümanlarla olasılığa vurgu yapmaktadır. Bu nedenle skeptik teze göre inanç, olasılık taşımaktadır ve "olası inanç epistemolojik olarak gerekçelendirilemeyendir." (Jones, 2000: 434). Epistemolojik olarak gerekçelendirilememesi tezi iki soruyu sormaktan bizi alıkoyamaz. Birincisi skeptik için skeptisizmin kabul edilebilirliğinin imkânı yani tutarlılığı; ikincisi ise skeptisizmin epistemik durumumuzu belirlemedeki konumudur.

Skeptisizmin kabul edilebilirliği, tezleri kendisine uygulandığında sorunlu bir hal almaktadır. Skeptik tezlerin kendisine uygulanmasını, aşırı skeptisizm açısından değerlendiren Annas&Barnes'e göre bu durum tutarsızlığa neden olmaktadır. Pironcular (aşırı skeptikler) skeptisizmle ilgili inançlara

⁷ Williams bu makalesinde Agrippa Argümanı'nı Pironizm yani bizim aşırı skeptisizm dediğimiz türden bir skeptisizm ile onun modern versiyonunu karşılaştırarak açıklamıştır. Ona göre, özellikle makalesinin s. 100'üncü sayfasında, modern Agrippa problemi bizi bilginin nasıl mümkün olduğu açıklamayla karşı karşıya bırakmaktadır. Bilgi ve zan arasındaki ayrımı açıklamak ve bu ayrımı haklı çıkarmak girişiminden doğmuştur. Williams'a göre Sextus'un kullandığı Agrippa argümanında strateji daha farklıdır. Sextus bu argümanı kendi skeptisizmini (epistemik *epokhe'*yi) desteklemek için kullanmaktadır.

sahip olmadan nasıl bize skeptisizmle ilgili bilgi verebilir? Eğer onlar birer skeptik ise nasıl böyle bir inanca sahip olabilir? (Sextus, 2000: XXII). Skeptisizme yöneltilen bu soruları cevaplandırın Weintraub'a göre aşırı skeptik, düşüncesini kendi tezlerine uygularsa kendi doktrinini de haklı olarak kabul edemez; ancak bu çelişki Pironizm tarafından fark edilmiş olmalı ki bunu çözmek için skeptik tez dışarıda tutulmuştur yani skeptik tezlerin, kendisi dışında bütün önermelere uygulanabileceği ileri sürülmüştür. Weintraub bu açıklamaların skeptik tezleri savunmada yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ona göre daha az radikal olan skeptisizmde (yani bizim adlandırmamızla ılımlı skeptisizmde) ise şüphe terk edilmeksizin öncüller kullanılır ve çıkarımda bulunulur (Weintraub, 1997: 35-36). Öncüller ve çıkarımlar da şüpheli olduğundan ılımlı skeptik de aşırı skeptik gibi önermeleri ve inançları gerekçelendirmede başka inançları kesinliksiz olarak kabul etmektedir. Kabul edilen önerme ya da inanç kesinlik taşımadığından gerekçelendirilmeden söz edilememektedir. Burada skeptisizme kendi tezini dışarıda tutması yani onu ilke olarak ileri sürmesi ya da sonsuz gerilemeye düşmemek için bir varsayımı kabul etmesi hatırlatılarak dogmatizme yaklaştığı eleştirilerinde bulunmak mümkündür. Bu eleştiri ılımlı skeptisizm açısından haksızdır; çünkü kabul edilen varsayım, kesinlik içeren bir ilke gibi sunulmaz; aksine olasılık taşımaktadır. Akıl yürütmenin işleyebilmesi ve felsefi soruşturmanın devam edebilmesi için onaylanmaktadır. Aşırı skeptisizmin, skeptik tezi bir ilke olarak kabul etmesi ise eleştiriyi yerinde kılmaktadır yani aşırı skeptisizmin dogmatizme yakınlaştığı iddia edilebilir. Her ne kadar Sextus – dogmatiklerin dogmanın belli bir gerçeklik değeri taşıdığına ilişkin düşüncelerinden dolayı – skeptiklerin dogmalarının olamayacağını; aksine skeptiklerin gerçekliği geçersiz kılacak bir uğraş içine girdiğini dile getirirse de (Sextus, 2010: 31) bu açıklama kendi skeptik tezlerini, skeptik argümanların dışında tutmalarıyla uyuşmamaktadır. Bu bağlamda ılımlı skeptisizmin, aşırı skeptisizme kıyasla daha tutarlı olduğu ileri sürülebilir; çünkü skeptisizmlerini aşırılıktan kurtaran tezlerini kesinmiş gibi sunmazlar.

Skeptisizmin epistemik durumumuzu belirlemedeki konumuna gelince, bu tartışma da aşırı skeptisizm ve ılımlı skeptisizm açısından ayrı ayrı ele alınmalıdır. Aşırı skeptisizmin inancın gerekçelendirilemeyeceğini içeren felsefi tezinin insanın epistemik durumunu belirlemede bir kriter olamayacağı; ancak tezlerinin güçlü ve inandırıcı olduğu savunulabilir. Aşırı skeptisizm epistemik durumumuz için belirleyici olsaydı bizi epistemolojik bir çıkmaza götürürdü. Nitekim aşırı skeptiklerin geldikleri nokta da burasıdır. Bu epistemolojik çıkmaz nedeniyle yargıları askıya almayı ya da nihilizmi savunurlar. Ancak buna rağmen bilginin ve kesinliğin olanağına ilişkin skeptik tezleri, özellikle Sextus'un ifade ettiği gibi, her argümanın karşısına eşit derecede güçlü başka bir argümanın koyulabileceği (Sextus, 2010:72-73) tezi, aşırı skeptisizmi güçlü ve inandırıcı kılmaktadır. Bu tez sayesinde gerekçelendirmeye ilişkin skeptik tezlere itirazlar epistemolojistleri oldukça zorlamaktadır. Öyle ki skeptik tezleri çürütmeyi denemek, bilgiyi dogmatik olarak savunmaktan daha zor olduğundan skeptik tezi çürütmek yerine kendi tezlerini desteklemeyi seçerler. Bu ise aşırı skeptik tezlerin güçlü olduğu konusunda bizi ikna etmektedir.

Her argümanın karşısına ona eşit başka bir argümanın koyulabileceği tezi, aşırı skeptisizmle ılımlı skeptisizmin ortak tezi olduğundan ılımlı skeptisizmin de epistemik durumumuzu belirlemede güçlü ve inandırıcı olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte ılımlı skeptisizm epistemik durumumuzu belirlemede bir kriter olarak kabul edilebilir. Hume'un da belirttiği gibi (Hume, 2007: 118), bu skeptisizm inancın gerekçelendirilemeyeceği tezine rağmen felsefi sorgulamayı devam ettirecek bir skeptisizmdir. Sorgulamada yargıyı doğru ya da yanlış olarak tanımlamaksızın ondan şüphe duyarak bilginin olasılık değerini ortaya çıkarmak niyetindedir. Aşırılıklar arasında yer alan bu skeptisizm, “[...] inceleme ve kararın bütün türlerinde ona her zaman eşlik etmesi gereken bir şüphe, dikkat ve ılımlılık derecesi” içermektedir (Hume, 2007: 118). Dolayısıyla ılımlı skeptisizm sorgulama sırasında çekingen olup şüpheliyi korumamız ve devam ettirmemiz gerektiğini; sonuçlarımızda ve kararlarımızda ılımlı olmamızı tavsiye etmektedir. Bu durum aşırı skeptik tezleri sınırlandırmakta ve şüphenin, epistemolojik sorgulamadaki değerini arttırmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmanın çıkış noktası bilgiyi kesinlik ve yanılmazlık nitelendirmeleriyle değerlendiren felsefelerin, skeptisizmi epistemolojik bir çıkmaz olarak sunmalarınıdır. Bu felsefeler için bilgi her türlü şüpheden arındırılmıştır; başka bir deyişle bu türden felsefelerde şüphe – sorgulama sırasında bazen bir yöntem gibi kullanılsa da – sorgulamanın sonucunda yer almamaktadır. Skeptisizmin epistemolojik bir çıkmaz olduğu düşüncesi, felsefi sorgulamanın sonucundan ötürüdür; çünkü skeptisizmde sorgulama kesinlik değeri taşıyan yargı(larla) sonuçlanmaz. Nitekim bilginin ve kesinliğin mümkün olmadığı ya da sadece olasılıklardan söz edilebileceği iddia edilmektedir. Skeptikler epistemolojinin odağındaki bilgi, doğru inanç, gerekçelendirme ve kanıt gibi kavramları kesinlik ve olasılık açısından ele alarak kesin bilginin mümkün olmadığını; inançların gerekçelendirilemeyeceğini; kanıtların skeptisizmin tezleri karşısında (her argümanın karşısına ona eşit başka bir argümanın koyulabileceği ve kanıtlamanın sonsuz gerilemeye düşmesi) olasılık taşıdığını savunmaktadır. Bu skeptik sonuçlar epistemolojik bir çıkmaz gibi görünebilir; çünkü teorik ve pratik yaşam doğru (olduğu varsayılan) kabuller üzerine kuruludur ve skeptisizm bu kabulleri reddederek kendisini bir çıkmaza sürüklemektedir. Bu arka planla, bu çalışmada skeptisizmin aşırı ve ılımlı olmak üzere iki türü olduğu ileri sürülmüştür. Bunlardan aşırı olanın iddia edildiği gibi epistemolojik çıkmaza girdiği; ılımlı olanın ise bu çıkmazdan kurtulabildiği savunulmuştur.

Pironcu ve Nietzsche gibi filozofların felsefelerinde görülebildiği gibi, aşırı skeptisizmde hiçbir varsayımın kabullenilmesi söz konusu değildir. Aşırı skeptikler kesinliği ve hakikati reddeden bir felsefi soruşturma yürütmüş ve bunun sonucunda ise yargıları askıya almayı ya da nihilizmi savunmuşlardır. Akademili ya da Hume gibi filozoflar tarafından savunulan ılımlı skeptisizmde ise aşırı skeptisizmin sonuçları yer almamaktadır. Onlar kendi skeptik tezleri karşısında bir varsayımı kabul ederek felsefi sorgulamalarını devam ettirirler. Bu varsayım onları epistemolojik çıkmazdan çıkarsa da kesin ya da mutlak bilgi iddialarına yakınlaştırmaz; aksine ılımlı skeptikler epistemolojide olasılığın olanağını ortaya koyarlar. Olasılık epistemolojik sorgulamada öylesine yer edinir ki herhalde ılımlı skeptisizm, epistemolojik bir sistem ortaya koymuş olsaydı bu sistem olasılık sistemi olurdu. Dolayısıyla skeptisizm, ılımlılıkla ve olasılığın kabulüyle epistemolojik çıkmazdan kurtulabilmektedir.

Skeptisizmin ılımlı türü felsefi sorgulamayı epistemolojik çıkmazdan sadece kurtarmakla kalmamaktadır; aynı zamanda, aşırı skeptisizm ve dogmatik epistemolojilere kıyasla, daha yapıcı bir rol üstlenmektedir. İnançın epistemik değerini gösterirken olasılıklar karşısında aşırı skeptisizm gibi susmayı ya da hiçlikle yüzleşmeyi tavsiye etmediği gibi, olasılık tezini dogmatik bir şekilde savunmayı da tavsiye etmez. Aksine şüphe epistemolojik soruşturmanın her adımında ve tamamında yer aldığından varsayımlar ve kabuller tarafından durdurulmaksızın felsefi soruşturmayı devam ettirmektedir. Bu nedenle ılımlı skeptisizm, soruşturmanın devamlılığı ve felsefi düşüncenin gelişmesi açısından pragmatik; epistemolojik açıdan ise yapıcı bir nitelik taşımaktadır. Skeptik için hakikat açık ve seçik olmadığından her skeptik argüman, karşısındaki dogmatik bilgiyi sarsacak ve yeni epistemolojik tartışmaları doğuracaktır. Bu ise skeptisizmin belli bir türünün yıkıcı olmadığını aksine yapıcı olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Akoğlu, S. (2006). *Cicero'da Tanrı, İnanç ve Yazgı: Özgür İstenci'te Assensio'nun Yeri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Arslan, A. (2010). *İlkçağ Felsefe Tarihi* (Cilt 4). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atbakan, U. B. (2017). *Nietzsche'de Güç İstemi ve Perspektivizm Kavramları Bağlamında Ahlak ve Yaşamın Olumlanması Sorunu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Chisholm, R. M. (2011). "Bilgi Nedir?", *Epistemoloji Temel Metinler*. (Çev. ve Ed. Hasan Yücel Başdemir). Ankara: HititKitap Yayınevi, 115-130.
- Cinelli, A. (1993). "Nietzsche, Relativism and Truth". *Auslegung*, 19, 1, 35-45.

- Cuneo, T. (2007). “Epistemic Nihilism”, *The Normative Web: An Argument for Moral Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Feldman, R. (1998). “Naturalism in Epistemology”, *Euramerica*, Vol. 28, No. 3, 1-38.
- Gascoigne, N. (2002). *Scepticism*. Chesham: Acumen Publishing. Doi: 10.1017/UPO9781844653331
- Gettier, E. (2011). “Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç Bilgi midir?”, *Epistemoloji Temel Metinler*. (Ed. ve Çev.Hasan Yücel Başdemir). Ankara: HititKitap Yayınevi, 49-53.
- Groarke, L. (1990). *Greek Scepticism: Anti-Realist Trends in Ancient Thought*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Hankinson, R. J. (1995). *The Sceptics: The Arguments of The Philosophers*. (Ed. Ted Honderich). London&New York: Routledge.
- Hume, D. (2007). *An Enquiry Concerning Human Understanding*. (Ed. Peter Millican). New York: Oxford University Press.
- Hume, D. (2009). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. (Çev. Ergün Baylan), Ankara: BilgeSu.
- Iannone, A. P. (2001). *Dictionary of World Philosophy*. London&New York: Routledge.
- Jones, W. E. (2000). “Can We Infer Naturalism From Scepticism?”, *The Philosophical Quarterly*, Vol. 50, No. 201, USA: Blackwell Publishers, 433-451. Doi: 10.1111/1467-9213.00198
- Keeton, M. T. (1962). “Scepticism”, in *The Dictionary of Philosophy*. (Ed. Dagobert D. Runes). New York: Philosophical Library.
- Liddell H. G. & Scott R. (1996). *A Greek-English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.
- Musgrave, A. (2013). *Sağduyu, Bilim ve Şüphelilik: Bilgi Kuramına Tarihsel Bir Giriş*. (Çev. Nur Küçük). İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (1968). *The Will to Power*. (Trans. Walter Kaufmann & R. J. Hollingdale). New York: Vintage Books.
- Öymen, Ö. K. (2009). “Kuşkuculuk Bağlamında Pironculuk-Hume-Nietzsche İlişkisi”, *Baykuş Felsefe Yazıları Dergisi*, Sayı:4. İstanbul: Alef Yayınevi, 290-302.
- Popkin, R. H. (1960). *The History of Scepticism from Erasmus to Descartes*. Netherlands: Royal Van Gorcum.
- Popkin, R. H. (1970). “Bayle ve Hume”, *Felsefe Arşivi*. (Çev. Necla Arat). Sayı: 17.
- Popkin, R. H. (2003). *The History of Scepticism: From Savonarola to Bayle*. New York: Oxford University Press.
- Sextus E. (2007). *Sextus Empiricus: Outlines of Scepticism* (Ed. Julia Annas, Jonathan Barnes). UK: Cambridge University Press.
- Sextus E. (2010). *Kuşkunun Felsefesi*. (Çev. Cengiz C. Çevik). İstanbul: Kırkgece Yayınları.
- Sommer, A. U. (2006). “Nihilism and Skepticism in Nietzsche”, *A Companion to Nietzsche* (Ed. Keith Ansell Pearson). USA: Blackwell Publishing, 250-269. Doi: 10.1002/9780470751374.ch14
- Sosa, E. (1999). “Skepticism” in *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Second Edition, (Ed. Robert Audi). New York: Cambridge University Press.
- Stough, C. L. (1969). *Greek Skepticism: A Study in Epistemology*. Los Angeles: University of California Press. Doi: 10.1017/S0012217300041779
- Uslu, F. (2011). “Bilgi ve İnanç Kavramlarının Analizi”, *Epistemoloji Temel Metinler*. (Ed. Hasan Yücel Başdemir). Ankara: HititKitap Yayınevi, 15-46.
- Weintraub, R. (1997). *The Sceptical Challenge*. London&New York: Routledge.
- Williams, M. (2015). “The Agrippan Problem, Then and Now”, *International Journal For The Study of Skepticism*, 5, 80-106. Doi: 10.1163/2205700-04031179
- Wood, L. (1962). “Epistemology”, in *The Dictionary of Philosophy*, (Ed. Dagobert D. Runes). New York: Philosophical Library.
- Zeller, E. (2008). *Greke Felsefesi Tarihi*. (Çev. Ahmet Aydoğan). İstanbul: Say.

Extended English Summary

Skeptics, by being skeptical about the certainty, accuracy and truth claims, defend that there are no objective accuracy or certainty; and for this reason, it is not possible to have an epistemological justification. The arguments on skepticism claiming that knowledge is not possible or proofs are inadequate in justifying knowledge have caused that skepticism has been considered as a notorious concept and sometimes it has been considered as a destructive activity. There is the idea that knowledge and certainty are possible behind these considerations. On this basis, skepticism has been conceived as the rejection of knowledge, beliefs and proofs, and therefore, the arguments of skepticism have been presented as an epistemic predicament. In this study, the arguments of whether skepticism has faced an epistemological predicament or not will be dealt with. For this purpose, the etymological investigation of skepticism will be performed, and then it will be claimed that there are two types of skepticisms, which are the excessive one and the moderate one. After skeptical arguments are defined, it will be claimed that excessive skepticism is in an epistemological predicament; however, moderate skepticism has been saved from this predicament by holding tightly to some arguments. In this way, the negative criticisms towards skepticism will have an unfair position in the face of moderate skepticism. In other words, it will appear that the charge of skepticism with denialism is faulty and incomplete.

By being skeptical about the certainty, accuracy and truth claims, skeptics defend that there are no objective accuracy or certainty; and for this reason, it is not possible to have an epistemological justification. They are interested in the probability value of our judgments about the things we think that we know in epistemological questioning.

In the present study, it is claimed that there are two skepticism types according to the purposes and contents of skepticism. These are excessive and moderate skepticism. According to excessive skepticism, which does not accept certainty and accuracy in knowledge, it is necessary that we do not make any judgments as we do not have any reasons to believe in anything. Not only the knowledge but also making judgments is also skeptical; and for this reason, knowledge is rejected and judgments are suspended. The best example for this is Pyrrho; however, Nietzsche's skepticism may also be considered within the excessive skepticism category because Nietzsche furthers his skepticism till nihilism. Moderate skepticism, on the other hand, is the type of skepticism that makes it possible for philosophy and science to progress. The type in which doubt is used as a method may also be considered within this type of skepticism, because skepticism serves a certain goal in a systematic manner. It is possible to claim that Academic Skeptics and David Hume are moderate skeptics.

In the Pyrrhonian example of excessive skepticism, basically two important arguments are defended. The first one is that every argument has the same amount of probability against another argument. The second one is that the uncertainty created by the cyclicity and the infinite regression when the desire is to prove any argument. These skeptical theses show that knowledge and belief cannot be justified epistemologically; on the contrary, they have probabilities. Nietzsche, whom we claim to be excessively skeptical, agrees with the Pyrrhonian hypotheses with his ideas claiming that there is no absolute and certain knowledge. The thing that brought Nietzsche to excessive skepticism was his perspectivism. The ideas claiming that the world is not understandable and definable without us; and our perceptions and beliefs not being true, made him move closer to Pyrrhonian philosophy, and caused that he was accepted as a skeptical. However, Nietzsche does not suggest suspending the judgments like Pyrrho does; his skepticism reduces the probability to nihilism in epistemological proof. For this reason, it is possible to claim that the thing that made Nietzsche nihilist was his excessive skepticism.

Moderate skepticism, on the other hand, does not have excessive points like denying all reasoning about the certain knowledge, reality and beliefs. In addition, it allows the functioning of philosophical investigation without going into dogmatic determinism. Although Academician Skeptics defended the arguments of excessive skepticism, they do not reach the negative results of Pyrrhonian philosophy. According to the Academics, there is nothing like certainty. In actual fact, we have only probabilities at hand, and we judge according to these probabilities. Academics do not agree to Pyrrhonian judgments; and for this reason, their skepticism looks like a moderate one. The moderate skepticism of Hume, on the other hand, is in the very center of his epistemology. Hume claimed that it was impossible to sustain excessive skepticism, and separated his skepticism from the excessive one of Pyrrhonian philosophy. In the first book of the manuscript *A Treatise of Human Nature*, Hume doubted reasoning, feelings and beliefs. This skepticism made him move closer to the excessive skepticism “*I am ready to reject all belief and reasoning*”. However, Hume rescued himself from the state in which he could not make any judgments, which was caused by skeptical questioning. He rescued himself from the total or excessive skepticism thanks to the nature. According to him, although moderate skepticism suggests timidity instead of making judgments right away, it does not include the absolute rejection of knowledge and certainty like excessive skepticism. On the contrary, it suggests the timidity to the certainty of our knowledge and beliefs instead of dogmatic persistence and also shows us the limitation of our investigations (since our abilities are weak). In this respect, it may be claimed that Hume is a philosopher who represents moderate skepticism in the best way in the history of philosophy.

Although the types of skepticism have various features, skeptic arguments are common. The reason of the difference is the results in which the skeptics position themselves about their arguments. Skepticism claims that the arguments that are set forth for the knowledge or the belief for which justifications are claimed are not adequate; and say that these arguments may not be a good reason to accept that the knowledge or belief is justified. As a matter of fact, the argument that is set forth for justification is a belief in its true nature. For this reason, for a skeptic, justification is no more than thinking that a belief is justified by another belief. This situation brings excessive skepticism to an epistemological predicament, because theoretical and practical lives are established on acceptances (that are assumed to be true). In addition, since it is not possible to accept any assumptions in excessive skepticism, judgments are suspended or the person arrives at nihilism. Moderate skepticism, on the other hand, holds to assumptions in this respect, and is rescued from epistemological predicament meanwhile sustaining the philosophical investigation. For this reason, moderate skepticism is pragmatic in terms of sustaining the investigation and for the development of the philosophical thinking; and is constructive in epistemological terms.